

Komentovaný dodatek k faunistice nesytek (Sesiidae, Lepidoptera) jižních Čech

Commented supplement to the faunistics of the South Bohemian clearwing moths (Sesiidae, Lepidoptera)

Karel Špatenka⁽¹⁾

Abstract: After 35 years, the author adds a number of new faunistic data on Sesiidae of Southern Bohemia, and adjusts the taxonomic position and nomenclature of individual species according to current knowledge. The article from 1980 is supplemented by three species here, unknown to southern Bohemia or to science in that time: *Synanthedon soffneri* Špatenka, 1983, *Paranthrene insolita* Le Cerf, 1914 and *Pyropteron affine* (Staudinger, 1856). On the other hand, two species *Sesia bembeciformis* (Hübner, [1806]) and *Pyropteron muscaeforme* (Esper, 1783) have been removed, i.e. 20 species of this family are currently known from Southern Bohemia.

Key words: Czech Republic, Southern Bohemia, faunistics, Lepidoptera, Sesiidae.

Abstrakt: Po 35 letech je doplněna řada dalších faunistických údajů k nesytkám (Sesiidae) jižních Čech a uvádí do souladu, dle současných znalostí, taxonomické zařazení a nomenklaturu u jednotlivých druhů. Práce z roku 1980 je zde doplněna o tři, tehdy z jižních Čech nebo pro vědu vůbec neznámé druhy *Synanthedon soffneri* Špatenka, 1983, *Paranthrene insolita* Le Cerf, 1914 a *Pyropteron affine* (Staudinger, 1856). Naopak dva druhy *Sesia bembeciformis* (Hübner, [1806]) a *Pyropteron muscaeforme* (Esper, 1783) byly vypuštěny, tzn., že v současné době je z jižních Čech známo 20 druhů této čeledi.

Klíčová slova: Česká republika, jižní Čechy, faunistika, taxonomie, Lepidoptera, Sesiidae.

Úvod

První souhrnná faunistická práce o nesytkách jižních Čech byla publikována v roce 1980 (Špatenka & Tesař 1980). Od té doby se dynamicky rozvíjejí, v našem národním, evropském i celosvětovém měřítku, znalosti o této pozoruhodné motýlí čeledi. Přispěl k tomu především výzkum samičích pohlavních atraktantů v osmdesátých letech, které se jeví, jako potenciálně vhodné pro monitoring, případně prostředek biologického boje proti škodlivým druhům. Přípravky vyvinuté především firmou BASF a Max Planck Institutem v Seewiesenu daly i amatérským entomologům do rukou prostředek umožňující snadný lov skrytě žijících druhů, pochopitelně jen samců. Tím prudce vzrostl zájem o jinak obtížně studovatelnou skupinu a jen v Evropě se zvýšil počet známých druhů o několik desítek (asi 25). Byla publikována řada prací zabývajících se bionomií, taxonomií, nomenklaturou a rozšířením v rámci celého Palearktu, v současné době se několik odborníků intenzivně věnuje i oblasti Orientální a Etiopské. Souhrnně jsou všechny poznatky zpracovány v monografii palearktických nesytek (Špatenka et al. 1999). Od té doby byla publikována řada dalších prací a z Palearktu popsáno dalších více než 30 druhů, vesměs se však jedná o práce nevztahující se k České republice.

¹⁾ Agritrade Praha spol. s r. o., Výletní 362, CZ – 142 00 Praha 4 – Písnice; Petříkov 41, CZ – 374 01 Trhové Sviny, e-mail: spatenka@agritrade.cz

Metodika

V této práci je doplněna řada vlastních údajů i údajů dalších sběratelů z jižních Čech. Některé okresy jsou prozkoumány lépe (Prachatice, Český Krumlov, České Budějovice), ostatní ne tak důkladně. Proto nelze seznam lokalit u jednotlivých druhů považovat za skutečné rozšíření v jižních Čechách, jak již název příspěvku napovídá. V práci nejsou opakovány údaje již uvedené v roce 1980 (Špatenka & Tesař 1980). Stejně jako v práci z roku 1980 je i v této zahrnuta do jižních Čech i sousedící oblast sušických vápenců, která již patří do kraje Plzeňského, ale zoo- a fytogeograficky spíše k jihočeským vápencovým enklávám předhůří Šumavy. U jednotlivých lokalit je v závorce uváděn vždy autor nálezu (pokud není uveden, jedná se o sběry autora tohoto příspěvku), dále čtyřčíslicí, představující faunistický čtverec síťového mapování podle práce Zelený (1972) a Pruner & Míka (1996). Pouze v několika případech je v závorce uveden i slovem „autor“ a to tehdy byl-li druh na lokalitě zjištěn i jinými autory. Lokality jsou uváděny od severozápadu k jihovýchodu. V celém textu jsou použity obvyklé zkratky: lgt. = sbíral, det. = určil, coll. = ve sbírce. Zjišťování přítomnosti druhu na dané lokalitě bylo prováděno různě. Individuálním odchytem imaga a to především s pomocí syntetických feromonů, hledáním housenek a kukel, ale především hledáním charakteristických požerků a výletových otvorů, což je zcela průkazné u druhů žijících v dřevinách (17 z 20 známých druhů nesytěk z jižních Čech). Pokud je v závorkách za lokalitou uveden jiný autor, než autor tohoto příspěvku, jedná se vždy o imaga, která autor viděl a determinoval. Výjimku představují jen druhy *Sesia apiformis* (Clerck, 1759) a *Synanthedon scoliaeformis* (Borkhausen, 1789), kde autor akceptoval i nálezy jednoznačných výletových otvorů. Uložení ve sbírkách, případně i počet exemplářů a data sběru jsou uvedeny jen u druhů, které jsou pro studované území zoogeograficky významné.

Přehled zjištěných druhů

Pennisetia hylaeiformis (Laspeyres, 1801)

Pravděpodobně nejrozšířenější a nejhojnější druh jižních Čech. Vyskytuje se prakticky všude, kde se nachází živná rostlina *Rubus idaeus*, místně může škodit na kulturách zahradních maliníků.

Seznam lokalit: Zvíkov (V. Červenka) (6551); Strakonice (6749); Malenice nad Volyňkou (6849); Vacov (6848); Sudslavice, Sv. Máří (A. Pavlíčko) (6948); Lenora (V. Renner) (7048); Nové Údolí (A. Pavlíčko) (7148); Stožec, Černý Kříž (7148); Vlachovo Březí (A. Pavlíčko) (6949); Křišťanovice, Libínské Sedlo, Spálenec (vše A. Pavlíčko) (7049); Chlum (7149); Nová Pec (7249); Vráž u Písku (6650); Prachatice, Jelemek, Třebanice (vše A. Pavlíčko) (6950); Libín, Leptač, Rohanov, Chroboly, Křišťanovice (vše A. Pavlíčko) (7050); Markov (A. Pavlíčko) (7150); Olšina (A. Pavlíčko) (7250); Černá v Pošumaví (7250); Protivín (6751); Tupesy (6951); Frymburk (A. Pavlíčko) (7351); Purkarec (6852); Kamenný Újezd (7152); Jivno, (7053); Borovany (7153); Chýnov (I. Tolman) (6554); Tábor (J. Skyva) (6654).

Sesia apiformis (Clerck, 1759)

Druh je plošně rozšířen po celých jižních Čechách. Housenka žije v různých druzích topolů, především v *Populus nigra*, ve vyšších polohách Šumavy v *Populus tremula*.

Seznam lokalit: Čkyně, Vacov, Hodonín, Benešova Hora (vše A. Pavlíčko) (6848); Zdíkov, Bořanovice (vše A. Pavlíčko); Sudslavice (T. Dobrovský, A. Pavlíčko) (6948); Strakonice (6749); Zlešice (6849); Prachatice, Leptač, Husinec, Lhenice (vše A. Pavlíčko) (6949); Záblatí, Libínské Sedlo (vše A. Pavlíčko) (7049); Putim (6750); Javornice, Helfenburk (6850); Vitějovice, Strunkovice, Třebanice, Kratochvíle, Velký Bor (vše A. Pavlíčko) (6950); Jelemek, Chroboly, Smědeč, Jáma (vše A. Pavlíčko) (7050); Olšina, Černá v Pošumaví, Horní Planá (vše A. Pavlíčko) (7250); Zvíkov (V. Červenka) (6551); Protivín (6751); Malovičky (A. Pavlíčko) (6851); Netolice, Němčice, Lékařova Lhota, Malovice, Chvalovice (vše A. Pavlíčko) (6951); Rojšín, Dolní Chrást'any, Mičovice, Třebanice (vše A. Pavlíčko) (7051); Chvalšiny (7151); Munice (6952); Vrábče (7052); Omlenička (7252); Pašínovice (7153); Tábor (O. Pavelčík) (6554); Řípec u Veselí nad Lužnicí (6754); Nové Hrady, Štiptůň, Byňov (7254).

Sesia melanocephala Dalman, 1816

Kallies (2011) řadí tento druh do rodu *Eusphecia*. V jižních Čechách zřejmě plošně rozšířený a nevzácný, housenky však není snadné nalézt a motýl na známé feromony nelétá. Přítomnost druhu se snadno pozná podle kruhových výletových otvorů u báze suchých větví starších osik.

Seznam lokalit: Sušice, Čepice (6747); Borová Lada (V. Červenka) (7047); Sudslavice (T. Dobrovský) (6948); Bohumilice (6948); Strážný (7048); Stožecká skála na vrcholu Sožce (7148); Modlešovice (6749); Volyně, Malenice (6849); Mařský vrch u Vimperka (6949); Libínské Sedlo (7049); Nová Pec (7249); Nebahovy (6950); Jelemek, Ktiš (7050); Zvíkov (V. Červenka) (6551); Tupesy (6951); Jaronín (7051); Nová Ves, Rojšín, Rohy, Chvalšiny, Lazec, NPR Vyšenské kopce u Českého Krumlova (7151); Mezipotočí, Hořice na Šumavě (7251); Pištín, Hosín, Munice (6952); Nové Homole, Jamné, Kroclov (7052); Třísov (7152); Věžovatá Pláně, Kaplice, Rožmitál na Šumavě (7252); Jenín (7352); Dolní Stropnice, Jedovary, Pašínovice (7153); Líčov (T. Dobrovský); (7253); Hluboká u Borovan, Petříkov, Jakule, Jílovice (7154); Šejby (7254); Pohoří na Šumavě (7354); Dvory nad Lužnicí (7155).

Sesia bembeciformis (Hübner, 1806)

V původní publikaci (Špatenka & Tesař 1980) je uváděn jediný údaj z Balatého sbírky v Soběslavi – Roudná. Za 35 let se nepodařilo, přes intenzivní snahu, výskyt druhu potvrdit a proto ho nelze považovat za součást jihočeské fauny. V Balatého sbírce je řada nesrovnalostí a záměn lokalit, což je zřejmě i tento případ.

Paranthrene tabaniformis (Rottemburg, 1775)

Druh je zřejmě v jižních Čechách rozšířený, i když nehojný. Housenka žije v různých druzích topolů především v *Populus nigra*, ve vyšších polohách v *Populus tremula* (Chlum u Mrtvého luhu).

Seznam lokalit: Lipka (7048); Blatná (6549); Bohouškovice (7051); NPR Vyšenské kopce u Českého Krumlova (7151); Vyšší Brod (Z. Mynář) (7351); Hluboká nad Vltavou (6952); Nová Ves u Č. Budějovic (7053); Sezimovo Ústí (V. Fejk) (6754); Těšínov (7154).

Paranthrene insolita Le Cerf, 1914

Tento druh nebyl v roce 1980 z Československa ještě znám. Z České republiky byl výskyt poprvé publikován v roce 1989 (Číla & Špatenka 1989). Vyskytuje se prakticky v celé Evropě, od Portugalska po severní Německo a přes Polsko a Balkán do Turecka, Sýrie a Iránu a to v několika poddruzích, v jižních Čechách v poddruhu *polonica* Schnaider [1939]. Housenka žije ve slabších větvičkách a kmíncích několika druhů rodu *Quercus*, obtížně se hledá a do roku 2010 byla nalezena jen dvakrát. Teprve v roce 2010 prozkoumal a publikoval bionomii a etologii preimaginálních stadií F. Rämisch (Rämisch 2010). Detailní rozšíření není známé, zjevně preferuje teplé biotopy, v jižních Čechách rybníční pánve a jejich okraje. Samci nalétávají dobře na syntetický feromon *Paranthrene tabaniformis*, problémem mapování je značně kolísající abundance druhu v jednotlivých letech. Všechny exempláře z jižních Čech byly uloveny s pomocí syntetického feromonu.

Seznam lokalit: Zvíkov (V. Červenka) (6551); Plav u Českých Budějovic (P. Číla) (6153); Těšínov (7154); Chlum u Třeboně (7055) a zřejmě i mnohde jinde.

Materiál: Těšínov u Trhových Svinů, 12. 6. 2000 – 14 ♂♂, K. Špatenka lgt. et coll., Suchdol nad Lužnicí, 15. 6. 2000 – 1 ♂, K. Špatenka lgt. et coll.

Synanthedon culiciformis (Linnaeus, 1758)

V jižních Čechách hojný a plošně rozšířený druh.

Seznam lokalit: Čepice (6747); Horosedly (A. Pavlíčko) (6848); Sudslavice (T. Dobrovský, A. Pavlíčko) (6948); Malenice nad Volyňkou (6849); Kratušín, Mařský vrch (6949); vrch Libín u Prachatic (7049); Kestřany (6750); Leptač, Jelemek (A. Pavlíčko) (7050); Zvíkov (V. Červenka) (6551); Rojšín, Jaronín (7051); hora Kleť, NPR Vyšenské kopce u Českého Krumlova (7151); Purkarec (6852); Hluboká nad Vltavou-Zámostí (6952); Jivno, Vidov (7053); Pašínovice (7153); Sezimovo Ústí (V. Fejk) (6654); Horusice (6854); Hojná Voda, Veverří (7254).

Synanthedon myopaeformis (Borkhausen, 1789)

Druh relativně hojný především v nižších, teplejších polohách, kde housenka žije v poraněných a nemocných kmenech druhů rodu *Malus* v zahradních kulturách a stromořadích v *Crataegus* a *Sorbus*, ve vyšší poloze v okolí Volar byl druh zjištěn již jen v *Sorbus aucuparia*.

Seznam lokalit: Malenice nad Volyňkou (6849); Libínské Sedlo (A. Pavlíčko) (7049); Volary (7049); Jelemek, Leptač, Lučnice (vše A. Pavlíčko) (7050); Rojšín, Jaronín (7051); Mezipotočí (7251); Sezimovo Ústí (V. Feik) (6654); Nové Hradky (7254) a zřejmě na mnoha dalších místech, zejména ve starých jablonořadích sadech a stromořadích.

Synanthedon formicaeformis (Esper, 1783)

V jižních Čechách nehojný a lokální, hlavně v teplejších polohách v kmenech i větvičkách různých druhů vrb.

Seznam lokalit: Rabí (6747); Malenice nad Volyňkou (6849); Prachatic (A. Pavlíčko) (6950); Nebahovy (6950); vrch Libín u Prachatic (7050); NPR Vyšenské kopce u Českého Krumlova (Z. Hanč) (7151) (Holubov (7151); Petříkov (7154); České Velenice (7255).

Synanthedon soffneri Špatenka, 1983

V roce 1980 pro vědu dosud neznámý druh, byl popsán z Dobré na Šumavě až v roce 1983. Od té doby se značně rozšířily naše znalosti o rozšíření a bionomii tohoto velmi skrytě žijícího druhu. Nyní je znám ze středních, západních a jižních Čech, z Německa: Baden-Württemberg, Bayern, Thüringen, z Rakouska: Vorarlberg, Salzburg, Oberösterreich, ze Švýcarska, severního Slovenska, jižně od Moskvy (Serpuchovo) a Altaje (Špatenka et al. 1999), z pohoří Ketmeň v Západním Kazachstánu (lgt. et coll. K. Špatenka), Francie: Bourgogne (Dutreix & Morel 1999), Lichtenštejnska (Aistleitner & Aistleitner 1997). Nově byl zaznamenán i na severní Moravě (Liška et al. 2014). Vyskytuje se zřejmě i mnohde jinde, ale housenka žijící v různých druzích rodu *Lonicera* se velmi obtížně hledá. V Alpách žije v kmíncích a větvičkách *L. caerulea* (Bartsch & Pelz 1997), v teplejších oblastech Čech a Německa (Steffny 1990) v *L. xylosteum*, jinde a tedy i v jižních Čechách v *L. nigra*, v Kazachstánu v *L. tatarica* (Špatenka et al. 1999).

Seznam lokalit: Sudslavice (T. Dobrovský) (6948); Lenora (7048); Stožec (7148); vrch Věvec u Lčovic (A. Pavlíčko) (6949); vrch Libín u Prachatic (7049); Dobrá na Šumavě (Locus typicus); Pěkná (7149); masiv Dlouhého hřbetu (A. Pavlíčko, autor) (7150); Ořehovka mezi Olšinou a Květušínem (A. Pavlíčko) (7250); Mezipotočí (7251); Rančický potok u Rančic, hrádek Kotek (7152); Ličov (7253).

Vzhledem k tomu, že nikdo zatím nepublikoval souhrnně, dosud známé lokality z České republiky, doplňuji je zde.

Podhorní vrch (J. Franz) (6042); Chlumecký kopec, vrch Hůrka (J. Franz) (5843); Dubiny (J. Franz) (5744); vrch Nevděk nad Žluticemi (J. Mašek) (5944); vrch Mravenčák u Klášterce nad Ohří (J. Bušek) (5645); Chlumská hora u Manětína (J. Mašek) (5945); Srbsko u Berouna (Dobrovský, M. Petřů, autor) (6050); Solopysky u Černošic (T. Dobrovský) (6051); Dolní Moravice (Liška et al. 2014) (6049); Vrbno pod Pradědem (A. a Z. Laštůvka) (5870).

Synanthedon scoliaeformis (Borkhausen, 1789)

Plošně rozšířený druh od nížin po vysoké polohy Šumavy a Novohradských hor, populační hustoty jsou však většinou nízké, housenky a kukly se hledají obtížně a druh prakticky (až na vzácné výjimky) nenalétává na známé syntetické feromony. K zjištění výskytu však stačí prohlížet kmeny starších bříz (*Betula pendula*, *B. pubescens*), kde jsou od země až do výšky asi 2 m dobře viditelné kulaté zcela charakteristické výletové otvory (především z již. nebo jv. strany).

Seznam lokalit: Sušice, Čepice (6747); Červená (A. Valkoun); Anín (6847); Churáňov (A. Pavlíčko) (6947); Borová Lada (V. Červenka) (7047); Vacov (6848); Vimperk (6948); Sudslavice (T. Dobrovský, A. Pavlíčko) (6948); Horní Vltavice (V. Červenka); Strážný (A. Pavlíčko); Lipka (7048); Stožec (7148); Horosedly

(A. Pavlíčko); Malenice nad Volyňkou (6849); Prachatice, Husinec (A. Pavlíčko); Mařský vrch (6949); Křišťanova, Blažejovice, Cudrovice, Mlynářovice, Zbytiny (vše A. Pavlíčko); Volary (7049); vrch Libín u Prachatic (7049); Dobrá na Šumavě (7149); Miličín (6450); Štěkeň (6750); hrad Helfenbuk (6850); Zdenice-Nebahovy, Třebanice (6950); Jelemek, Leptač, Ktiš (vše A. Pavlíčko) (7050); Černá v Pošumaví, Horní Planá (7250); Zvíkov (V. Červenka) (6551); Tupesy (6951); Jankov, Chmelná (7051); Holubov, Chvalšiny, Lazec (7151); Hořice na Šumavě (7251); Loučovice (7351); Purkarec (6852); Jamné, Kroclov, Boršov nad Vltavou (7052); Kaplice, Přídolí (7252); Rožmberk nad Vltavou (A. Valkoun) (7352); rybník Dvořiště (6953); Rudolfov (7053); Dolní Stropnice, Jedovary, Pašínovice (7153); Besednice (7253); Pohoří na Šumavě (7353); Sezimovo Ústí (V. Feik) (6654); Jakule, Jílovice, Petříkov, Žumberk (7154); Horní Stropnice, Veveří (7254); Choustník (A. Valkoun); Pěmice u Černovic (V. Feik) (6655); Dvory nad Lužnicí (7155).

Synanthedon spheciformis ([Denis et Schiffermüller], 1775)

Velmi rozšířený druh, lokálně hojný na vhodných stanovištích (okraje rybníků, luhy, rašelinště). Zprvu se vyvíjí v kořenech, později ve spodních částech kmínků mladých bříz a olší.

Seznam lokalit: Sudslavice (T. Dobrovský) (6948); Mařský vrch (6949); Nebahovy (6950); Prachatice (vše A. Pavlíčko) (6950); Leptač, Lhenice, Smědeč, Jáma (vše A. Pavlíčko); Frantoly (7050); Zvíkov (V. Červenka) (6551); Netolice, Zbudov (6951); Purkarec (6852); Vrábče (7052); Třísov (7152); Močerady (7252); Rybník (7352); Borovany, Pašínovice (7153); Janova Ves (7353); NPR Červené blato u Šalmanovic, Jílovice, Petříkov (7154); Veveří (7254).

Synanthedon vespiformis (Linnaeus, 1761)

Jak již bylo uvedeno v původní práci (Špatenka & Tesař 1980), druh se v jižních Čechách vyskytuje pouze v nižších teplejších polohách, kde ho najdeme nejčastěji ve stadiu housenky v popukávaných nádorech na dubech nebo snadněji v dva roky starých pařezech, kde žije housenka mezi kůrou a dřevem a prozradí se množstvím rezavohnědých pilin splených do kuliček, které vyhazuje z chodeb. Druh je fakultativně polyfágní v různých mykózami napadených dřevinách, častěji se však vyskytuje pouze v mokvavých nemocných místech kmenů *Salix alba*. V jižních Čechách však zatím zjištěn pouze v dubech.

Seznam lokalit: Třebanice (6950); Pištín (6951); Chvalšiny (7151); Purkarec (6852); Zliv (6952); Třísov (7152); Pašínovice (7153); Třeboň (B. Starý) (6954); Žumberk (7154); Majdalena (7055).

Synanthedon conopiformis (Esper, 1782)

Výrazně teplomilný druh, v jižních Čechách vzácný a lokální. Preferuje staré duby na teplých osluněných místech. Housenka žije v mladém dřevě kalusů, které strom vytváří v poraněných místech, po okrajích různých puklin a dutin. Pozná se podle kuliček splených z pilinek, které vyhazuje z chodeb ve dřevě. Na rozdíl od *S. vespiformis*, která žije v lýku a má pilinky rezavé, pilinky od *S. conopiformis* jsou slonovinově bílé. Larvy brouků vyhazují třísky, mravenců a dalších blanokřídlých pilinky nezpracované do kuliček.

Seznam lokalit: Zvíkov (V. Červenka) (6551); Jankov (7051); Hluboká nad Vltavou, hráz Munického rybníka (6952); Purkarec (6852); České Budějovice (7052).

Synanthedon flaviventris (Staudinger, 1883)

Druh je zřejmě plošně rozšířen po celém území republiky, jeho mapování je však nesnadné. Malé nádorky na slabých větvičkách širokolistých, vzácně úzkolistých vrb, které způsobuje housenka, jsou nenápadné a je možné je hledat až po opadání listů a to pouze na podzim v suchých a na jaře v lichých letech, to patrně platí pro celou kontinentální Evropu. Jediný doklad ze suchého roku má ve sbírce ze Slovenského krasu M. Králíček (Kyjov). Největším problémem při mapování je značné kolísání abundance druhu v různých letech na většině území republiky. V letech 1979, 1981, 1983 a 1985 byl druh v jižních Čechách velmi hojný, především v nadmořských výškách okolo 500 m n. m., ale jednotlivě se housenky daly nalézt i v pánvích pod 400 m n. m. Nebylo nic mimořádného najít až 100 nádorků na jedné jívě. Od těch let se to dosud neopakovalo a i na těch nejvhodnějších lokalitách je četnost nálezu asi 1 nádorek na 20–30 vrb, přičemž housenky jsou ještě často parazito-

vány blanokřídlými z čeledí *Braconidae* a *Ichneumonidae*. Toto zjištění neplatí pro celou republiku, zdá se, že především na západočeských rašeliništích a na Českomoravské vrchovině je abundance druhu v různých letech víceméně konstantní. Motýla jako imago téměř nikdo ve volné přírodě neviděl, pouze několik jedinců ulovili západočeští entomologové v západních Čechách a Ž. Predovnik ve Slovinsku pomocí syntetických feromonů.

Seznam lokalit: Sedlice u Blatné (6649); Malenice nad Volyňkou (6849); Mirovice (6550); Pištín (6951); Habří (7051); Vyšší Brod (7351); Zalužice, Hluboká nad Vltavou-Zámostí (6952); Rožnov u Českých Budějovic (7052); Holubov, Třisov, Plešovice (7152); Omlenice, Rožmitál na Šumavě, Močerady (7252); Jenín, Rychnov nad Malší (7352); Hodějovice, Srubec, Dobrá Voda, Rudolfov (7053); Dolní Stropnice, Komářice, Jedovary, Borovany, Pašínovice (7153); Ličov (T. Dobrovský); Besednice, Dobrkovská Lhotka, Kaplice (7253); Janova Ves, Dolní Přibraní (7353); Třeboň (6954); Hluboká u Borovan, Jílovice, Petříkov, Jakule, Olešnice, Šalmanovice (7154); Nové Hrady, Horní Stropnice, Dlouhá Stropnice, Šejby, Hojná Voda (7254); Kardašova Řečice (6855); Nová Ves nad Lužnicí, Dvory nad Lužnicí, Hrdlořezy (7155); Vyšné (7255).

Synanthedon tipuliformis (Clerck, 1759)

Druh je zřejmě velmi rozšířen od nížin až po centrální Šumavu a Novohradské hory a to všude, kde se pěstuje v zahradách živná rostlina *Ribes rubrum*, nebo kde tento keř zplaněl (hlavně v místech vystěhovaného obyvatelstva). Entomology, včetně autora je však přehlížen a proto je faunistických údajů málo. Jako živné rostliny jsou ve volné přírodě uváděny různé druhy rodu *Ribes* a také *Euonymus europaeus*. V tomto keři je druh hojný zejména na jižním Slovensku, ale housenka se špatně hledá, napadení není zevně patrné a housenku lze nalézt jen namátkovým štípáním slabých větviček.

Seznam lokalit: Hájovna mezi Borovou Ladou a Knížecími Pláněmi (7047); Sezimovo Ústí (V. Feik) (6654); Dráčov (B. Starý) (6754); Pohoří na Šumavě (7354); Jindřichův Hradec (B. Starý) (6855).

Synanthedon cephaliformis (Ochsenheimer, 1808)

Druh je v jižních Čechách velmi lokální, což je dáno ostrůvkovitým rozšířením živné rostliny, jedle bělokore (*Abies alba*), především řídkým výskytem starých, rzí *Melampsorella caryophyllacearum* napadených stromů.

Seznam lokalit: Popelná (A. Valkoun); Annín (6847); Zátoň (A. Pavlíčko) (7048); vrch Věvec u Lčovic (A. Pavlíčko) (6949); hora Bobík (A. Pavlíčko) (7049); hora Stožec, Volary (7149); Ovesná (7249); Jelemek (A. Pavlíčko) (6950); hora Libín, Chroboly, Skříněřov, Rohanov (vše A. Pavlíčko) (7050); Olšina (A. Pavlíčko) (7250); Jaronín (7051); Boletice (7151); Hořice na Šumavě (7251); Doudleby (7153); Malonty (7353).

Synanthedon loranthei (Králíček, 1966)

O rozšíření druhu v jižních Čechách víme jen málo, analogicky podle jiných oblastí se dá soudit, že je výrazně teplomilný a lze ho předpokládat na mnoha místech v pánvích, především v borech na silikátových podkladech (Třeboňská pánev), kde jsou stromy často napadeny živnou rostlinou druhu *Viscum album*. Housenky však autor našel i ve jmelí na jedlích na vltavské hraně poblíž zříceniny hradu Dívčí kámen. Imago se v přírodě vzácně zastihne na květech ostružiníku, což byl zřejmě případ nálezu L. Bati v Jankově v roce 1933, jinak se motýli zdržují v korunách stromů. Optimální pro zjištění přítomnosti druhu je lesní těžba, kdy je relativně snadné nalézt housenky v haustoriích jmelí, neboť vyhazují do kuliček spleené bělavé pilinky. Stačí se však jen o několik málo dnů opozdit a veškeré jmelí okouše spárkatá zvěř. Vzhledem k velmi hojnému výskytu, který jsem zjistil při těžbě v lokalitách Petříkov, Těšínov a Hluboká u Borovan, je druh zřejmě podstatně rozšířenější a hojnější než jsme předpokládali.

Seznam lokalit: Petříkov, Těšínov, Hluboká u Borovan (7154). Kromě autora příspěvku zde druh hojně sbírali i entomologové A. Valkoun, J. Skyva a M. Petřů.

Bembecia ichneumoniformis ([Denis & Schiffermüller], 1775)

Tento druh je v práci z roku 1980 uveden pod druhovým názvem *B. scopigera* (Scopoli, 1763). Teprve několik let po datu vydání byly u skupiny příbuzných druhů *B. ichneumoniformis*, *B. scopi-*

gera a *B. albanensis* (Rebel, 1918) designovány lektotypy a taxonomie se stabilizovala (Špatenka & Laštůvka 1990). Druh *B. scopigera*, jehož housenka žije v kořenech *Onobrychis viciifolia*, se v jižních Čechách s nejvyšší pravděpodobností nevyskytuje. *Bembecia ichneumoniformis* je úzce oligofágní, housenka však byla v jižních Čechách nalezena jen v *Lotus corniculatus*, pravděpodobný je i výskyt v lupině. V kořenech této rostliny ho našel a housenky choval D. Bartsch (Stuttgart) (osobní sdělení).

Seznam lokalit: Čepice, Sušice (6747); Sudslavice (T. Dobrovský) (6948); Prachatice (6950); Zvíkov (V. Červenka) (6551); NPR Vyšenské kopce u Českého Krumlova (Z. Hanč) (7151); Koroseky, Boršov nad Vltavou (7052); Lipnice (7054); Petřikov (7154); PR Pacova hora (K. Konečný) (6555).

Pyropteron affine (Staudinger, 1856)

Tento druh nebyl v době uveřejnění prvé souhrnné faunistiky nesytek jižních Čech (Špatenka & Tesař 1980) znám ani z Čech ani z Moravy. Unikátní objev učinil až J. Liška v roce 1993, kdy se mu mezi Čepicemi a Rabím, podařilo nasmýkat jeden exemplář (Novák et al. 1997). Na téže lokalitě později autor příspěvku našel v kořenových hlavičkách *Helianthemum nummularium* dvě housenky, z nichž se podařilo vychovat jednoho samce, dokladový materiál se nachází ve sbírce autora. Druh zde žije na malé skalnaté ploše s jv. expozicí, proto autor po nalezení dvou housenek s ohledem na ochranu maloplošné lokality dále v hledání nepokračoval. Podobných, pro druh možná i vhodnějších lokalit, je velké množství v Českém a Moravském krasu, ale i na jiných lokalitách s vápencovým substrátem. Veškerá snaha nalézt druh ještě na jiném místě v České republice však dosud vyznívá naprázdno. Obecně se většina mediteránních druhů šířila do Čech eventuelně až do Saska údolím Dunaje a poté moravskými úvaly do Polabí, v tomto případě jde zřejmě o šíření průsmyky Šumavy z okolí Regensburgu podobně, jako tomu bylo v případě motýlů *Colias myrmidone* (Esper, [1781]) nebo *Philotes baton* (Bergsträsser, [1779]).

Seznam lokalit: Čepice-Rabí (J. Liška, autor) (6747).

Materiál: Čepice-Rabí, 25. 5. 1993 – 1 ♀, J. Liška lgt., K. Špatenka a Z. Laštůvka det., K. Špatenka coll., Čepice-Rabí, 5. 1996 larva, 6. 1996 ex larva – 1 ♂, K. Špatenka lgt., det. et coll. Oba nálezy byly publikovány v Katalogu motýlů Čech (Novák et al. 1997).

V původní práci (Špatenka & Tesař 1980) je z jižních Čech uváděn druh *Pyropteron muscaeforme* (Esper, 1783) (v práci jako *Bembecia muscaeformis*), ale již zde autoři o jeho výskytu pochybují. V jižních Čechách je jeho živná rostlina trávníčka obecná (*Armeria elongata*) velmi vzácná (Třeboňsko, dolní Lužnice a střední Povltaví) a druh nebyl zatím na žádné z lokalit živné rostliny zjištěn. Vzhledem ke skutečnosti, že na sušických vápencích byl později objeven příbuzný druh *Pyropteron affine* vzniká podezření, že již Soffner v roce 1929 zde tento druh sbíral a chybně ho determinoval. V jeho publikacích (Soffner 1930, 1938) je uvedena *P. muscaeforme* ze Sušice a Čepic. Exemplář ze Sušice se dochoval a je ve sbírkách Národního muzea v Praze. Nelze vyloučit, že se jednalo o chybu v determinaci nebo že byl původní exemplář později vyměněn za nový náležející jinému druhu. Exemplář v Národním muzeu bude nutné znovu prověřit. Druh *P. muscaeforme* nepovažují nadále za součást jihočeské fauny, byť je možné, že se zde před 80–90 lety vyskytoval.

Chamaesphacia empiformis (Esper, 1783)

V práci z roku 1980 (Špatenka & Tesař 1980) je tento druh uveden jako *Ch. tenthrediniformis* ([Denis & Schiffermüller], 1775), jméno *Ch. empiformis* bylo tehdy považováno za jeho synonymum. Později došlo k definici obou taxonů jako validních druhů (Naumann & Schroeder 1980) s tím, že *Ch. empiformis* žije v *Euphorbia cyparissias*, zatímco *Ch. tenthrediniformis* v *E. esula*, *E. salicifolia* a vzácně v *E. virgata*. Druh je v jižních Čechách rozšířen v teplých nížinách, zřejmě na mnoha místech s výskytem živné rostliny, ale nebyla mu dosud věnována dostatečná pozornost.

Seznam lokalit: Žichovice (6747); Zvíkov (V. Červenka) (6551); Chvalšiny, Holubov, NPR Vyšenské kopce u Českého Krumlova (7151); Kroclov (7052); Třísov, Holkov (7152); Rychnov nad Malší (7352); Rapotice (7353).

Diskuse a závěr

V práci z roku 1980 (Špatenka & Tesař 1980) je z jižních Čech uváděno devatenáct druhů nesýtek, z toho je šestnáct troficky vázaných na dřeviny (xylofágové) a tři na kořeny bylin (rhizofágové). Při současné revizi byly dva druhy vyřazeny (*Sesia bembeciformis* a *Pyropterum muscaeforme*), po jednom z obou skupin. Naopak za posledních 35 let přibyly do jihočeské fauny tři druhy, z toho dva xylofágní (*Pyropterum insolita polonica* a *Synanthedon soffneri*) a jeden rhizofágní (*Pyropterum affine*). Původní optimismus autorů (Špatenka & Tesař 1980) kolik by mohlo být v jižních Čechách v dohledné době zjištěno dalších druhů, se tedy nenaplnil. Současným kritickým pohledem lze konstatovat, že šance na nové objevy nejsou velké. Z xylofágních druhů by se zde mohl vyskytovat *Synanthedon stomoxiformis* (Hübner, 1790) a to především v teplých oblastech s vápencovým substrátem, optimismus podporuje i relativně nový objev, že housenka nežije jen v *Rhamnus cathartica* a *Frangula alnus*, ale i v *Sorbus aria* a *Corylus avellana* (Pühringer et al. 1998). *Synanthedon andrenaeformis* (Laspeyres, 1801) by měla vhodné klimatické podmínky v nivě Horní Lužnice u rakouských hranic, vyskytuje se zde i jedna ze dvou jejích živných rostlin *Viburnum opulus*. Hlavní živnou rostlinou druhu je *V. lantana*. Druh žije ve *V. opulus* jen fakultativně a jen tam, kde roste i *V. lantana*. Jediný údaj, že druh žije na lokalitě ve *V. opulus* a *V. lantana* tam neroste, uvádí z Olomoucka Marek (1962). Z rhizofágních druhů nelze vyloučit výskyt *Pyropterum triannuliforme* (Freyer, 1843), která žije v různých druzích rodu *Rumex*. Známé lokality u Znojma jsou vzdálené jen asi 80 km a druh by se tedy mohl vyskytovat v teplé enklávě mezi Českými Velenicemi a Suchdolem nad Lužnicí. Vyloučit nelze ani další dva druhy *Bembecia megillaeformis* (Hübner, 1813) a *Chamaesphecia leucopsiformis* (Esper, 1800), u nichž nám nejsou zcela jasné stanovištní nároky. Oba jsou v Evropě rozšířeny ostrůvkovitě a ze srovnání známých lokalit nerezultuje žádná generalizace ekologických nároků. *Bembecia megillaeformis* zřejmě ve střední Evropě nežije jen v *Genista tinctoria* ale možná i v *Cytisus scoparius*, tomu by nasvědčoval i náhodný nález z Ptáčova u Třebíče (Z. Laštůvka, osobní domněnka). Problém je, že v našich krajích se vyskytují prakticky jen samice. Bartel (1912) uvádí z Drážďan poměr samců k samicím 1 : 30–40 a druh tedy u nás nelze monitorovat pomocí pohlavních feromonů. V jižní Evropě nepoměr mezi samci a samicemi není tak výrazný. *Chamaesphecia leucopsiformis* žije v kořenech *Euphorbia cyparissias* podobně jako *Ch. empiformis*, v České republice je známa z teplých lokalit vátých písků jv. Moravy, z Prahy a dvou lokalit v Poohří. Nalezení dalších, v České republice se vyskytujících druhů v jižních Čechách je nanejvýš nepravděpodobné.

Poděkování

V první řadě děkuji Z. Laštůvkovi za kritickou korekturu článku a doplnění anglického abstraktu a literatury a dále za poskytnutí cenných faunistických údajů řadě autorů (V. Červenka, T. Dobrovský, J. Skyva, A. Valkoun, M. Petrů, V. Feik, Z. Bušek, J. Mašek, J. Franz, Z. Hanč, K. Konečný, B. Starý a J. Liška). Zvláštní poděkování, za velké množství údajů především z Prachaticka, patří A. Pavlíčkovi.

Literatura

- Aistleitner E. & Aistleitner U. (1997): In Memoriam Dirk HAMBORG: Neue und bemerkenswerte Nachweise von Glasflüglern aus Vorarlberg (Austria occ.) und dem Fürstentum Liechtenstein (Lepidoptera, Sesiidae). – Entomofauna 18: 213–220.
- Bartel M. (1912): Aegeriidae (Sesiidae). – In: Seitz A. (ed.), Die Gross-Schmetterlinge der Erde, 2: 375–416, A. Kernen Verlag, Stuttgart.
- Bartsch D. & Pelz V. (1997): Untersuchungen zur Biologie und Phänologie einer hochsubalpinen Population von *Synanthedon soffneri* Špatenka 1983 aus der Schweiz (Lepidoptera: Sesiidae). – Mitt. Ent. Ver. Stuttgart 32: 112–116.

- Číla P. & Špatenka K. (1989): *Paranthrene novaki* Toševski, 1987 new for Czechoslovakia. – Acta Ent. Bohemoslov. 86: 78.
- Dutreix C. & Morel D. (1999): Sur la présence de *Synanthedon soffneri* Spatenka espece trouvée en Bourgogne. – Bull. Soc. Ent. Mulhouse 1999: 59–60.
- Kallies A. (2011): New species and taxonomic ganges in Sesiini from Asia and Europe (Sesiidae). – Nota Lepid. 34: 151–161.
- Laštůvka Z. & Laštůvka A. (1995): An illustrated Key to European Sesiidae (Lepidoptera). – Konvoj, Brno, 173 p.
- Liška J., Šumpich J., Laštůvka A., Elsner G., Žemlička M., Skyva J., Černý J., Jaroš J., Říha R., Kula E., Laštůvka Z., Vávra J., Němý J., Bělín V. & Bezděk M. (2014): Faunistic records from the Czech Republic. – Klapalekiana 50: 111–120.
- Marek J. (1962): K výskytu některých druhů nesytek na Moravě a na Slovensku (Lep., Sesiidae). – Čas. Čsl. Spol. Ent. 59: 281–284.
- Naumann C. M. & Schroeder D. (1980): Ein weiteres Zwillingarten – Paar mitteleuropäischer Sesiiden: *Chamaesphecia tenthrediniformis* ([Denis & Schiffermüller], 1775) und *Chamaesphecia empiformis* (Esper, 1783) (Lepidoptera, Sesiidae). – Ztschr. Arbeitsgem. Österr. Entomol. 32(1/2): 29–46.
- Novák I., Liška J., Elsner G., Jaroš J., Petrů M., Skyva J., Spitzer K., Špatenka K., Vávra J. & Weidenhoffer Z. (1997): Katalog motýlů (Lepidoptera) Čech. – Klapalekiana 33(Suppl.): 1–159.
- Priesner E. (1993): Pheromontest an einer südbayerischen Population von *Synanthedon soffneri* Špatenka, 1983 (Lepidoptera, Sesiidae). – Nachrichtenblatt Bayer. Entomol. 42(4): 97–107.
- Pruner L. & Míka P. (1996): Seznam obcí a jejich částí v České republice s čísly mapových polí pro síťové mapování fauny. – Klapalekiana 32(Suppl.): 1–115.
- Pühringer F., Ortner S. & Pöll N. (1998): Interessante Glasflüglernachweise aus dem Salzkammergut mit zwei für das Bundesland Salzburg neuen Arten und Anmerkungen zur Biologie (Lepidoptera, Sesiidae). – Beitr. Naturk. Oberösterreichs 6: 133–138.
- Rämisch F. (2010): *Paranthrene insolita* Le Cerf, 1914 in Brandenburg – Ökologie und Nachweis präimaginaler Stadien (Lepidoptera, Sesiidae). – Märkische Entomol. Nachr. 12(2): 153–164.
- Soffner J. (1930): Zur Schmetterlingsfauna des mittleren Böhmerwaldes. – Mitt. Münch. Entomol. Ges. 20: 115–132.
- Soffner J. (1938): O motýlech sušického okresu. – Sborn. Sušicka 1938: 45–46.
- Špatenka K. (1983): *Synanthedon soffneri* sp. n. (Lepidoptera, Sesiidae) aus der Tschechoslowakei. – Acta Ent. Bohemoslov. 80: 297–303.
- Špatenka K. & Laštůvka Z. (1990): Zur Taxonomie von *Bembecia scopigera* (Scopoli, 1963), *B. ichneumoniformis* ([Denis & Schiffermüller], 1775) und *B. albanensis* (Rebel, 1918) (Lepidoptera, Sesiidae). – Entomofauna 11: 109–121.
- Špatenka K. & Tesař F. (1980): Nesytkovití (Sesiidae, Lepidoptera) jižních Čech. – Sborn. Jihočes. muz. v Čes. Budějovicích, Přír. vědy 20(3): 83–90.
- Špatenka K., Gorbunov O., Laštůvka Z., Toševski I. & Arita Y. (1999): Handbook of Palearctic Macrolepidoptera. Volume 1 Sesiidae – Clearwing Moths. – GEM Publishing Company, Wallingford, England, 569 p.
- Zelený J. (1972): Návrh členění Československa pro faunistický výzkum. – Zprávy Čs. Společ. Entomol., ČSAV, 8: 13–16.

Došlo: 28. 11. 2014

Přijato: 10. 2. 2015